

Prameny mezinárodního práva

- čl. 38 **Statutu Mezinárodního soudního dvora**: „*Dvůr rozhoduje podle MP.*“
- Bere za podklad:
 - **1. mezinárodní smlouvy**
 - **2. mezinárodní zvyklosti přijaté za právo**
(= mezinárodní obyčej)
 - 3. obecné zásady právní
 - 4. soudní rozhodnutí
 - 5. nauku nejkvalifikovanějších znalců

Mezinárodní smlouva jako pramen MPV

Pojmové znaky mezinárodní smlouvy

- **1. souhlasný projev vůle (dohoda)**
 - strany, forma
- **2. mezi subjekty mezinárodního práva**
 - vyloučeny: nestátní útvary, obchodní společnosti, orgány nejednající jménem státu
- **3. řídí se mezinárodním právem**
- **4. zamýšlené právní účinky (někdy nejasné)**
 - deklarace, gentleman`s agreement (Irsko)

Kategorie mezinárodních smluv

- **Počet (okruh) smluvních stran:** mezinárodní smlouva nemůže být součástí *obecného MP*
- je závazná jen pro konkrétní státy, které s ní vyslovily souhlas = partikulární právo
 - dvoustranné, vícestranné, mnohostranné,
 - regionální, univerzální
- **Možnost přístupu k mnohostranné smlouvě**
 - otevřené, polootevřené, uzavřené
- **Forma smlouvy**
 - písemná, ústní, zjednodušená

Kategorie mezinárodních smluv - 2

- **Vztah k ostatním smluvním stranám (vůči komu smlouva zavazuje):**
- ***Inter partes:*** smlouva vytváří vzájemné závazky mezi stranami, aplikuje se na vztahy mezi stranami smlouvy, založena na vzájemnosti
- ***Erga omnes:*** smlouva neupravuje vzájemné vztahy mezi stranami, obsahuje pro každý smluvní stát „jednostranné“ (absolutní) závazky (zejména smlouvy o lidských právech)

Funkce mezinárodní smlouvy

- 1. Upravit určitý konkrétní vztah mezi smluvními státy – stanovit „**subjektivní**“ práva a povinnosti stran, vytvořit právní vztah (jako občanskoprávní kontrakt) **(kontraktuální)**
- 2. Vytvořit **objektivní právo**, tedy právní pravidla závazná pro smluvní státy **(právotvorné)** (*kodifikační úmluvy*)

Funkce mezinárodní smlouvy

- ad 1. Mezinárodní smlouvy **kontraktuální**
 - úprava konkrétní otázky – regulace konkrétních právních vztahů
 - ve vnitrostátním právu nejde o pramen práva (kupní smlouva)
 - příklady:
 - o zamezení dvojího zdanění
 - o zamezení dvojího občanství
 - o vzájemné vízové povinnosti
 - o spolupráci v různých oblastech
 - téměř všechny dvoustranné smlouvy jsou kontraktuální
 - historicky: nejprve smlouvy kontraktuální

Funkce mezinárodní smlouvy

- ad 2. Mezinárodní smlouvy **právotvorné**
 - vytvářejí právní pravidla, která mají být trvale aplikována smluvními státy, tedy objektivní právo
 - příklady (některé mnohostranné smlouvy):
 - kodifikační úmluvy
 - úmluvy o lidských právech
 - úmluvy stanovící režim mezinárodního obchodu
 - unifikační úmluvy
 - výjimečně dvoustranné smlouvy: o právní pomoci

Označení mezinárodních smluv

- úmluva, smlouva, charta, dohoda, protokol, ujednání, statut
- žádný vliv na právní povahu (závaznost)
- označení někdy naznačuje charakter smlouvy
- označení v EU: atypická specifika

Struktura mezinárodní smlouvy

- **1. Preambule** – cíl a účel smlouvy, relevantní pro interpretaci (nepovinná)
- **2. Meritorní text**
- **3. Závěrečná ustanovení** (protokolární články)
= právní život smlouvy
- **4. Přílohy**
 - protokoly
 - prohlášení
 - právní povaha: stanovená smlouvou (protokoly jsou zpravidla nedílnou součástí s odlišným schvalovacím režimem)

1. Mezinárodní právo MS

- mezinárodní obyčej
- **Vídeňská úmluva o smluvním právu (smlouvy mezi státy – 1969)** (pro ČR platnost od 1987)
- obdobná úmluva (smlouvy mezinárodních organizací – 1986) – nevstoupila v platnost

2. Vnitrostátní právo

- Ústava ČR
- rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993 Sb.
- usnesení vlády ČR
- chybí prováděcí zákon k Ústavě

Etapy vzniku platné mezinárodní smlouvy

- 1. Sjednání textu smlouvy
- 2. Schválení a autentifikace textu smlouvy
- 3. **Souhlas** se smlouvou **vnitrostátní** a
- 4. **mezinárodní** (vznik mezinárodního závazku)
- 5. Vstup smlouvy v platnost

1. SJEDNÁNÍ TEXTU SMLOUVY

DVOUSTRANNÉ:

- **návrh** vypracuje jedna ze stran
- sondáž a expertní **jednání** (vyjednávání)
- **přijetí** (nejčastěji podpis, podpis ad referendum)

MNOHOSTRANNÉ:

- **návrh** připraví mezinár. organizace
- expertní **jednání** (vyjednávání)
- **přijetí** na dipl. konferenci (hlasování)
- v určitých případech (vícestranné) – přijetí formou podpisu (Lisabonská smlouva)

2. AUTENTIFIKACE TEXTU

- DVOUSTRANNÉ:
 - většinou splývá s přijetím (**podpis**, podpis ad referendum)

Výsledek u obou:
podepsaný text je
konečný, neměnný a
autentický

- MNOHOSTRANNÉ:
 - **podpis**, podpis ad referendum
závěrečného aktu
konference,
obsahujícího text
smlouvy
 - u vícestranných:
podpis smlouvy všemi
účastníky

Funkce podpisu u mnohostranné smlouvy

- **Většinou** – je li smlouva **sjednána na mezivládní (diplomatické) konferenci**: podepisuje se závěrečný akt konference (text smlouvy přílohou), **nikoli samotná smlouva**. Tu je možné podepsat ze strany jednotlivých států ve vyhrazeném období. **Podpis neznamena závaznost smlouvy!** Je to jen projev sympatií ke smlouvě (gesto), nezavazuje k budoucí ratifikaci. **K založení závaznosti smlouvy je třeba ratifikace nebo přístupu**. (Týká se hlavně smluv otevřených s velkým počtem účastníků – kodifikační úmluvy.)
- **Zvláštní případy**: zejména uzavřené smlouvy s omezeným počtem stran (vícestranné): postup jako u dvoustranných, tedy podpis všech souhlasících hned na konferenci, pak ratifikace (např. Lisabonská smlouva)

TEXT SMLOUVY SCHVÁLEN A AUTENTIFIKOVÁN

Schvalování smluv v ČR

- Kategorizace smluv pro schvalování podle čl. 49 Ústavy ČR a rozhodnutí prezidenta č. 144/93 Sb.
- I. PREZIDENTSKÉ
- II. VLÁDNÍ
- III. RESORTNÍ

3.– 4. Schválení smlouvy uvnitř a navenek

UVNITŘ

- v l á d n í
 - schválení vládou (usnesení vlády)
- p r e z i d e n t s k é kromě toho:
 - usnesení obou komor Parlamentu
 - prezident: podpis ratifikační (přístupové) listiny

NAVENEK

- v l á d n í
 - podpis, výměna nót
- p r e z i d e n t s k é kromě toho:
 - výměna (uložení) ratifikační listiny, listiny o přístupu

Formy vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou navenek

(většinou stanoví sama smlouva – tedy podle vůle stran)

- **na základě takto vyjádřeného souhlasu se smlouva stává pro stát závaznou a vstupuje v platnost**
- **podpis** – typický pro smlouvy vládní a resortní
- **výměna nót** o vnitrostátním schválení – dtto
- „schválení“ (vládní smlouva, výměna listin – neobvyklé, je to kvůli druhé straně)
- **ratifikace** (výměna nebo uložení listin)
- **přístup** (totéž)

Ratifikace a přístup

- po schválení smlouvy Parlamentem prezident podepíše ratifikační nebo přístupovou listinu
- dvoustranná smlouva: ratifikační listiny se vzájemně vymění, sepíše se o tom protokol
- mnohostranná smlouva: ratifikační listina nebo listina o přístupu se uloží u deponitáře, i zde nutný protokol
- právní účinky ratifikace (když je předchozí podpis) a přístupu (když není podpis) jsou stejné

5. Vstup smlouvy v platnost: vlastní ustanovení

- Definitivní souhlas státu již byl navenek vyjádřen
- **Vstup v platnost pak nastává takto:**
 - ihned úkonem (např. dnem podpisu, dnem uložení ratifikační listiny)
 - za určitou dobu od úkonu (legisvakance)
 - mohou být stanoveny další podmínky (u mnohostranných minimum ratifikací)

Objektivní a subjektivní vstup v platnost mnohostranné smlouvy

- **Objektivní platnost smlouvy jako takové:**
 - splnění všech podmínek pro vstup v platnost
 - ratifikace (přístup) ze strany *vyžadovaného minimálního počtu smluvních stran*
 - uplynutí legisvakance
- **Subjektivní platnost pro konkrétní stát:**
 - ratifikace (přístup) daného státu
 - uplynutí legisvakance
 - splnění podmínky minimálního počtu smluvních stran (objektivní platnost)
- **Objektivní platnost je předpokladem platnosti subjektivní**
- + eventuální souhlas ostatních smluvních států

Připomínka: Mezinárodní smlouva ve vnitrostátním právu ČR

Článek 10 Ústavy

- **Vyhlášené** mezinárodní smlouvy, k jejichž **ratifikaci** dal **Parlament souhlas** a jimiž je ČR **vázána**, jsou **součástí právního řádu** (viz *další políčko*).
- Stanoví-li mezinár. smlouva něco jiného než zákon, **použije se mezinár. smlouva**.
- **K o m e n t á ř :**
- **řádné schválení** vnitrostátní i mezinárodní
- „**self-executing**“ – přímá použitelnost
- **vnitrostátní vyhlášení**
- poměr smlouvy k vnitrostátní právní normě: postavení smlouvy ve vnitrostátním právu (přednost před zákonem, ne před Ústavou)
- právní účinky vyhlášení smlouvy ve Sb.m.s. = přímý účinek na jednotlivce

Článek 49 Ústavy

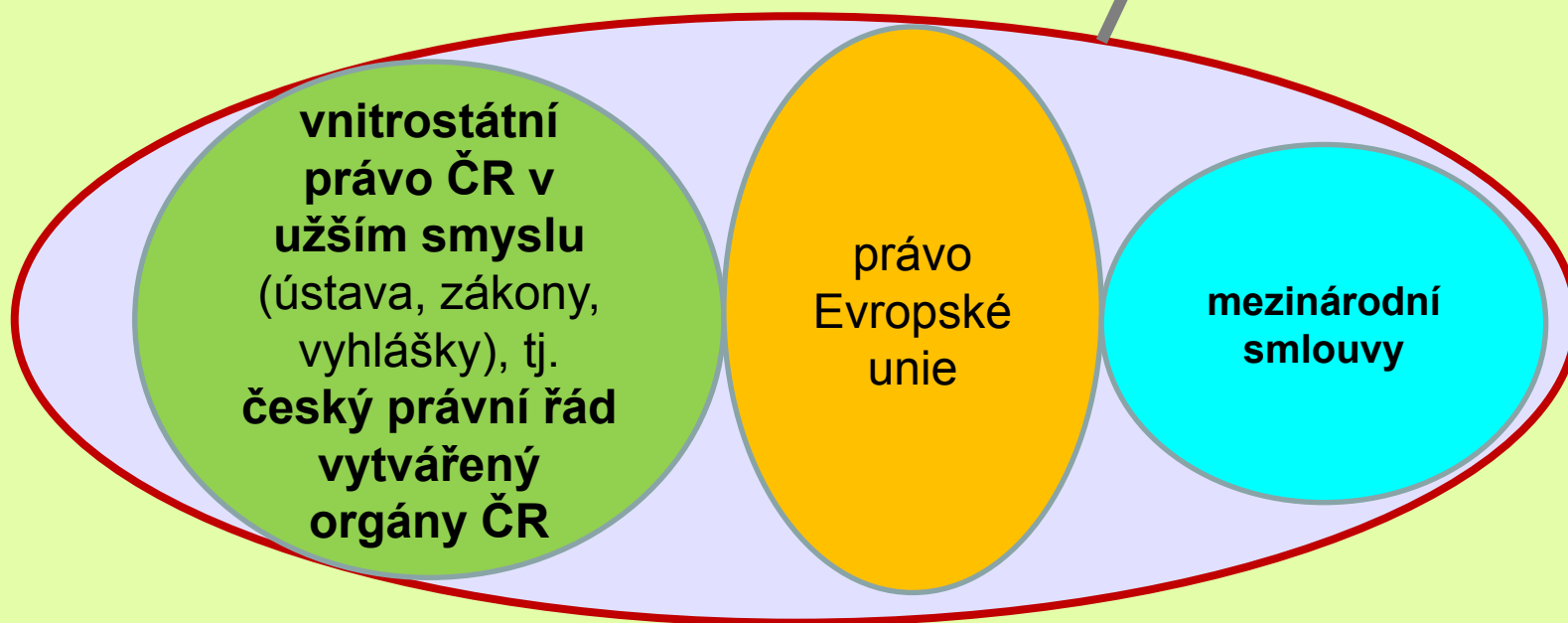
Souhlas obou komor **Parlamentu** je třeba k ratifikaci smluv:

- a) upravujících **práva a povinnosti osob**,
- b) spojeneckých, mírových a jiných **politických**,
- c) z nichž vzniká **členství ČR** v mezinárodní organizaci,
- d) **hospodářských**, jež jsou všeobecné povahy,
- e) o dalších věcech, jejichž úprava je **vyhrazena zákonu**

Jak rozumět článku 10 Ústavy: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou **součástí právního řádu**; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

„Mezinárodní smlouvy jsou součástí PRÁVNÍHO ŘÁDU“ (? – ne formálně, **jen z hlediska závaznosti**)

VŠE DOHROMADY = „právní řád“, tj. všechny právní normy v ČR závazné – *bez ohledu na původ*

***Výhrady* k mezinárodním
smlouvám (mnohostranným)**

Pojem výhrady obecně

Výhradou rozumíme

- *jednostranné prohlášení státu*
- *směřující k vyloučení závaznosti určitých ustanovení smlouvy pro tento stát,*
- *tedy ke změně právních následků těchto ustanovení.*

- *smysl výhrady, četnost*
- *kompatibilita výhrady s předmětem a cílem smlouvy*

Pojem výhrady ve Vídeňské úmluvě

- *jednostranné prohlášení*
- *jakkoliv formulované nebo označené,*
- *učiněné státem při podpisu, ratifikaci, přijetí nebo schválení smlouvy, nebo při přístupu k ní,*
- *jímž se zamýšlí vyloučit nebo pozměnit právní účinek určitých ustanovení smlouvy při jejich použití vůči tomuto státu.*

Učinění výhrady

- jen při podpisu, ratifikaci a jiných podobných **úkonech**, jimiž je vyjadřován definitivní souhlas státu se smlouvou
- výhradu **nelze učinit dodatečně**, tedy poté, co byl tento souhlas vyjádřen
- obligatorní je **písemná forma** výhrady, kterou je třeba notifikovat ostatním smluvním stranám

Přípustnost výhrady

- rozlišují se výhrady smlouvou
- ***výslovně zakázané,***
- ***výlučně dovolené,***
- ***výslovně dovolené (dopředu předvídané) a***
- ***ostatní***

Nepřípustnost výhrady

- Není dovoleno učinit výhradu, která by byla ***neslučitelná s předmětem a účelem smlouvy:***
- tj. pokud se dotýká podstatného prvku smlouvy nezbytného pro **zachování jejího smyslu**, pokud výhrada narušuje *raison d'être* (smysl). Není možné, aby smlouvu ratifikoval nebo k ní přistoupil stát, pro který je její samotný smysl nepřijatelný.
- Vágnost a obecnost výhrady: Výhrada musí být formulovaná srozumitelně a určitě, aby bylo možno posoudit její slučitelnost s předmětem a účelem smlouvy. Výhrada **se musí týkat konkrétního ustanovení smlouvy** a musí být zcela **jasné, do jaké míry stát činící výhradu toto ustanovení hodlá vyloučit.**
- Výhrada k nederogovatelnému ustanovení.

Příklady zcela nepřipustných výhrad

- **Výhrada Saúdské Arábie k Úmluvě o zabránění všech forem diskriminace žen (1979):** *"V případě rozdílů mezi ustanoveními Úmluvy a normami islámského práva Království (Saúdské Arábie) není povinno respektovat odlišná ustanovení Úmluvy".*
- Námitku k této výhradě uplatnilo mimo jiné Švédsko, které velmi pregnantně formulovalo podstatu neplatnosti výhrady: „Tato obecná výhrada, která nespecifikuje ani ustanovení Úmluvy, na která má být použita, ani rozsah derogace, která z ní vyplývá, vzbuzuje pochybnosti ohledně závazku vlády Království Saúdské Arábie pokud jde o předmět a účel Úmluvy.“
- **Výhrady Kataru k téže Úmluvě.** Týkají se sice jednotlivých ustanovení Úmluvy, ale odvolávají se vždy na rozpor s vnitrostátním právem, včetně šárii. Námitky ČR: "... výhrady by nevyhnutelně znamenaly diskriminaci žen založenou na pohlaví, což je v protikladu s předmětem a účelem Úmluvy. Navíc Stát Katar tyto výhrady opírá o své vnitrostátní právo. Kromě toho výhrady ..., které se odvolávají na pojmy jako "islámské právo" a "ustálená praxe", aniž by precizovaly jejich obsah, neuvádějí jasně pro další smluvní strany Úmluvy do jaké míry se stát činící výhradu cítí být vázán závazky z Úmluvy.

Přijetí výhrady

- Ostatní výhrady (tedy smlouvou nezmiňované) musí být zásadně **přijaty jinými smluvními státy**.
- Nevznese-li smluvní stát námitku k výhradě do dvanácti měsíců od její notifikace, má se za to, že ji přijal.
- Ty mají možnost výhradu přijmout nebo k ní **uplatnit námitku**. Je-li výhrada jiným smluvním státem **přijata**, stávají se oba **ve vzájemné relaci stranami smlouvy ve znění výhrady**.
- **Výhrada musí být přijata alespoň jedním dalším smluvním státem**, aby byl účinný úkon vyjadřující souhlas být vázán smlouvou ze strany státu činícího přitom tuto výhradu.
- **Námitka** proti výhradě vznesená smluvním státem **nebrání tomu, aby smlouva mezi oběma vstoupila v platnost, ledaže by namítající stát jasně vyjádřil opačný úmysl**.

Přijetí výhrady a námitka

- Výhrada platná (přijatá) **ve vztahu k jinému smluvnímu státu mění pro oba státy ustanovení smlouvy podle obsahu výhrady.** Tato výhrada nemá právní účinky pro jiné smluvní státy v jejich vzájemných vztazích.
- Jestliže stát, který vznesl námitku k výhradě, **se nevyslovil proti vstupu smlouvy v platnost** mezi ním a státem, který učinil výhradu, **ustanovení, proti němuž výhrada směřuje, se mezi oběma státy v rozsahu výhrady nepoužijí** (zbytek smlouvy ano).

Odvolání výhrad a námitek

- Výhrady, jakož i námitky k výhradám lze **kdykoli odvolat**, a to jednostranným aktem a vždy písemně.

Prohlášení

- Někdy státy činí při podpisu nebo ratifikaci smlouvy ***prohlášení***.
- Prohlášení, která vyhovují definici výhrady, jsou vlastně (skrytými) **výhradami**.
- Naproti tomu **prohlášení, která nezamýšlejí změnit právní účinky smlouvy vůči státu, výhradami nejsou** (např. politická prohlášení).
- Prohlášení se mohou týkat výkladu smlouvy (**tzv. interpretační prohlášení**).

Interpretační prohlášení

- Vídeňská úmluva o smluvním právu neupravuje
- **Směrnice Komise pro _____ právo:**
- *„Jednostranné prohlášení státu ... jakkoli formulované nebo nazvané, jehož účelem je **specifikovat nebo vyjasnit význam nebo okruh působnosti smlouvy nebo jejího ustanovení.**“*
- Tedy: účelem není změna rozsahu smluvních závazků, jako je tomu u výhrady (jiné právní následky)

Důvody pro uplatnění interpretačního prohlášení (tedy proč výkladu předem)

- vůle uplatnit skrytou výhradu
 - skutečná výhrada není možná (obcházení zákazu)
 - skutečná výhrada může vyvolat námitky
 - méně nápadná forma
- vůle dát předem najevo jedině přijatelný smysl daného ustanovení
 - politické zájmy
 - soulad s vnitrostátním právem
- vůle specifikovat mnohoznačné ustanovení (většina smluvních ustanovení není jednoznačná – výsledek kompromisu)

(1) Pouhé jednoduché upřesnění – Úmluva o mořském právu

- Art. 39 para. 3. Aircraft in transit passage shall ... observe the Rules ... established by the ICAO as they apply to civil aircraft; state aircraft will **normally** comply with such safety measures ...
- Čl. 39 odst. 3. Letadla při tranzitním přeletu musí ... dodržovat pravidla ... ICAO, pokud se týkají civilních letadel; státní letadla se **běžně** podřizují takovým bezpečnostním opatřením ...
- Co znamená **běžně (normally)**?
- Španělsko: ***kromě případů vyšší moci nebo vážných těžkostí***

(2) Různý dosah různých výkladů – Úmluva o mořském právu

- Německo: **Žádné z ustanovení Úmluvy neopravňuje** pobřežní stát podrobit pokojný průjezd pobřežními vodami kterékoli lodi, včetně lodí válečných, obchodních a rybářských, **souhlasu nebo předchozímu ohlášení**.
- GB: Prohlášení, která směřují k **vyžadování** jakékoli **notifikace nebo jakéhokoli povolení** předtím, než válečné plavidlo bude moci vykonat právo pokojného průjezdu nebo realizovat svobodu plavby, ... **nejsou v souladu** s Úmluvou.
- Chorvatsko: **Neexistuje** imperativní norma obecného mezinárodního práva, **kteřá by zakazovala** pobřežnímu státu vyžadovat podle jeho práva, aby cizí válečné lodi **notifikovaly svůj záměr** vykonat právo pokojného průjezdu jeho pobřežními vodami, ani omezit počet válečných plavidel projíždějících současně.
- Írán: *Musí být vyloučena interpretace Úmluvy, která by nebyla v souladu s národními zákony a nařízeními.*